

Received / Geliş
15.07.2018

Article History
Accepted / Kabul
31.08.2018

Available Online / Yayınlanma
01.09.2018

TEACHER CANDIDATES' OPINIONS ABOUT VALUES AND VALUES EDUCATION¹

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEĞERLER VE DEĞERLER EĞİTİMİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Hasan Basri MEMDUHOĞLU²
Fatih Oğuz ÇELİK³

Abstract

Values are defined as general principles that determine human behavior, as general guidelines that direct the behaviors (Zengin, 2017). Variables such as family, society, media, communication tools, belief systems guide human behaviors in different ways. When values are thought to exist in factors that direct the actions that individuals and societies exhibit, the importance of educating people with proper values arises. Individual exhibitions of desired values and developing a common understanding of values will enhance the quality of social life environments (Kurtulmuş, Tösten & Gündas, 2009). Values indicate to the individuals who constitute the society what is important, what is to be preferred, and briefly how to live. When the general objectives of educational institutions are examined, it is seen that many of them include many values such as being clean, paying attention to health, being organized, being fair, being creative, being entrepreneur, being patriotic. Educational institutions guide learners with these and similar values about what is important and how to experiment with them (Akbaş, 2008). The aim of this study, which is conducted with the teacher candidates who will guide the transfer of values in the educational institutions, is to determine the opinions of the senior students who are educated in the Faculty of Education about the values and values education. The study group of the research conducted with qualitative method is formed with the teacher candidates who are studying in different branches in the last classes of Van Yüzüncü Yıl University Faculty of Education in the fall semester of 2017-2018 academic year. 21 teacher candidates participated in the research. In this study, semi-structured interview technique from qualitative data collection techniques is used. The data obtained after the interview are analyzed by using descriptive analysis technique. In order to express the views of the participants, their expressions are also quoted in the relevant sections. The following findings were obtained from the research: The vast majority of teacher candidates are prioritizing values such as love, respect and responsibility, they are agreed on family is the most effective environment to transfer values, and they believe that they have to take compulsory values education courses in the education faculties. According to the research results, it is emphasized the importance of family environment in values education and parents should be made aware of this issue, it is underlined that it is necessary to be included value education as a lecture in the education faculties, and practices such as school experience and teaching practice should include the activities about values education.

Key Words: Teacher candidates, values, values education.

Özet

Değerler, genel bir çerçeve olarak insan davranışlarını belirleyen ilkeler, davranışları yönlendiren genel kılavuzlar olarak tanımlanmaktadır (Zengin,2017). İnsan davranışlarını ise aile, toplum, medya, iletişim araçları, inanç sistemleri gibi değişkenler farklı şekillerde yönlendirmektedir. Değerlerin, bireylerin ve toplumların sergiledikleri eylemlere yön veren öğeler içerisinde var olduğu düşünüldüğünde, insanların sağlıklı değerlerle yetiştirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bireylerin istenilen değerleri sergilemeleri ve bireylerde değerler açısından ortak bir anlayış geliştirilmesi toplumsal yaşam ortamlarının niteliğini artıracaktır (Kurtulmuş, Tösten & Gündas, 2009). Değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde birçoğunun temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma, vatansever olma gibi birçok değer içerdiği görülmektedir. Eğitim

¹ Bu makale 27-30 Nisan 2018' de X. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Birliği Kongresi/ NEVŞEHİR' de bildiri olarak sunulmuştur.

² Prof. Dr., Siirt Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, hasanbasri@siirt.edu.tr

³ Sınıf Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, fthoguz02@gmail.com

kurumları bu ve buna benzer değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Akbaş,2008). Eğitim kurumlarında değerlerin aktarılmasına kılavuz olacak öğretmen adaylarıyla yürütölen bu çalışmada Eğitim Faköltesinde öğrenim gören son sınıf öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel yöntemle yürütölen araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Faköltesi son sınıflarında farklı branşlarda öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmuştur. Araştırmaya 21 öğretmen adayı katılmıştır. Bu araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme sonrası elde edilen veriler, betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerini belirtmek için de ilgili bölümlerde ifadeleri aynen aktarılmıştır. Araştırmada öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun sevgi, saygı ve sorumluluk gibi değerlere öncelik verdikleri, ailenin değerleri aktarmada en etkili ortam olduğu görüşünde birleştikleri ve eğitim faköltelerinde zorunlu değerler eğitimi dersinin olması gerektiği görüşünde oldukları bulguları elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre değerler eğitiminde aile ortamının önemi ve ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmış, eğitim faköltelerinde değerler eğitimi gibi bir dersin gerekliliğinin altı çizilmiş ve okul deneyimi, öğretmenlik uygulaması gibi uygulamalarda değerler eğitimi etkinliklerine yer verilmesi gerektiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayları, değerler, değerler eğitimi.

GİRİŞ

Değerler, genel bir çerçeve olarak insan davranışlarını belirleyen ilkeler, davranışları yönlendiren genel kılavuzlar olarak tanımlanmaktadır (Zengin,2017). İnsan davranışlarını ise aile, toplum, medya, iletişim araçları, inanç sistemleri gibi değişkenler farklı şekillerde yönlendirmektedir.

Değerlerin, bireylerin ve toplumların sergiledikleri eylemlere yön veren öğeler içerisinde var olduğu düşünöldüğünde, insanların sağlıklı değerlerle yetiştirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bireylerin istenilen değerleri sergilemeleri ve bireylerde değerler açısından ortak bir anlayış geliştirilmesi toplumsal yaşam ortamlarının niteliğini arttıracaktır (Kurtulmuş, Tösten & Gündaş, 2009).

Değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde birçoğunun vatansever olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değer içerdiği görölmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Akbaş,2008).

Günümüzde modern eğitimin, teknoloji dünyasında, özellikle internet teknolojisi gibi yeni gelişmelerin etkin olduğu alanlarda müfredatlarında yapılan değişiklikler ve eklemelerle teknik gelişmelere zamanında uyum sağladığı, fakat modern toplumda meydana gelen geniş çaplı sosyal değişim ve dönüşümleri büyük oranda ihmal ettiği söylenebilir (Kenan,2009). Kişinin inançlarını, duygu ve heyecanlarını etkilemekle kalmayıp, tercih ve davranışlarını da etkileyerek insan hayatında önemli bir yer tutan değer kavramı; aynı zamanda toplumdaki hızlı değişimle birlikte kendisi de sürekli bu değişimden etkilenmektedir (Taymur,2015). Değerlerin zamana bağlı bu hızlı değişiminde öğretmen adayları, değerlerin yozlaşmasını önleyebilecek ve değerlerin gelişmesini sağlayabilecek durumlara öncölük edebilirler.

Toplumun bir ferdi olarak öğretmen; değerleri, tutumları, tavırları, duygusal yönleri, hayat felsefesi ve davranışları ile okulda bulunmaktadır ve taşıdıkları değerler zaman içerisinde toplumun değerleri olmaktadır (Memiş ve Gedik, 2010). Öğretmen, okuldaki model davranışlarıyla öğrenciye, okul dışındaki statüsüyle de toplumun diğer öğelerine örnek olmaktadır. Böylesine önemli bir görevi yerine getiren öğretmenler, adaylık süreçlerini de değerler bağlamında verimli geçirmek durumundadırlar. Milli Eğitim Bakanlığının 2017-2023 yıllarını kapsayan Öğretmen Strateji Belgesine göre

Öğretmenlik mesleği; yalnızca belirlenen hedefler doğrultusunda kaynakların örgütlenerek öğrenciye kılavuzluğun gerçekleştirildiği teknik bir uzmanlık alanı olarak değil tarih boyunca milli ve evrensel değerleri yücelterek yeniden üreten, toplumsal ve kültürel değerleri yeni nesillere aktararak toplumu birbirine bağlayan saygın bir meslek olarak değerlendirilmiştir. Bu strateji belgesinden; öğretmenlerin, değerleri aktarma noktasında bir köprü olarak görüldüğünü çıkarabiliriz. Ayrıca bu belge milli değerlere atıfta bulunmuştur. Gelecekte eğitim sistemi içerisinde rol alacak olan öğretmen adaylarının, öğrencilere değer edinimi konusunda doğru rol model olabilmesi için değer öğretimi özellikle de milli değerlerin öğretimi konusundaki tutumların anlaşılması ve betimlenmesi önem arz etmektedir (Çetin,2013). Bu anlamda bu araştırma, değerlerin öğretimi konusunda aday öğretmenlerimizin değerlere ne denli önem verdiklerini çıkarımda bulunma ve değerler eğitimi noktasında kendi yetkinliklerinin ne olduğunu yine kendi düşünceleriyle paylaşma anlamında önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Eğitim fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmanın amacına bağlı olarak şu sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır:

- 1) Yaşamınıza yön veren değerler nelerdir?
- 2) Sizce öğretmenlik mesleğini oluşturan temel değerler neler olmalıdır?
- 3) Eğitim fakültelerinde “Değerler eğitimi” dersinin olmasına yönelik görüşleriniz nelerdir?
- 4) Değerler eğitimi hangi ortamda daha etkili olabilir?
- 5) Değerler, ilkokul ve ortaokul düzeyinde nasıl kazandırılmalıdır?
- 6) İnsani değerleri öğrencilerin kazanmalarına yönelik etkinlik geliştirebilme ve uygulayabilme konusundaki yeterliliğinizi nasıl değerlendirirsiniz?
- 7)Okullarda değerler eğitimi kapsamında bir önem sıralaması olmalı mıdır?
- 8)Öğretmen adaylarının değerler eğitimi yetkinliğini arttırmak için neler yapılabilir?

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmaların amacı, katılımcıları kendi bakış açılarına göre anlamaya çalışmaktır. Bu araştırmalar, olayların anlamı ve katılımcıların dışı vurdukları eylemler üzerine odaklanmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarının açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 öğretim yılı güz döneminde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinin Eğitim Fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğretmen adayları oluşturmuştur. 21 Öğretmen adayı araştırmaya katılmıştır. Bu adayların 8'i (%38) erkek, 13'ü (%62) kadındır. Öğretmen adayların öğretmenlik alanlarına göre dağılımları ise şöyledir;

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Lisans Programlarına Dağılımları

Öğretmenlik Bölümü	Erkek	Kadın	N	%
İlköğretim Matematik	2	2	4	19.05
Okul Öncesi	0	5	5	23.80
Ortaöğretim Matematik	4	0	4	19.05
Sosyal Bilgiler	2	2	4	19.05
Türkçe	0	4	4	19.05
TOPLAM	8	13	21	100

Tablo 1.'e bakıldığında öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşlerini anlamlı kılmak için okul öncesi düzeyinden, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinden öğretmenlerin olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunu kadınların oluşturması gönüllülük esasından kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmada amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bir çalışmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulabilir. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimler (nesnelere, olaylar vb.), örnekleme alınır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmacı tarafından açık uçlu 8 sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Bu sekiz sorudan dördüncü soru araştırmacı tarafından oluşturulmuş, ilk üç soru Yazar (2012) tarafından yapılan bir çalışmadan, beşinci soru Oğuz (2012) tarafından yapılan bir çalışmadan, altıncı ve sekizinci soru Şahin ve Katılmış (2016) tarafından yapılan bir çalışmadan, yedinci soru ise Zengin (2017) tarafından yapılan bir çalışmadan elde edilmiş ve bu çalışmada bütünleştirilmiştir. Geçerliliği sağlamak için eğitim fakültesinde eğitim bilimleri alanında ders veren biri alan uzmanı dört akademisyenin görüşü alınmış sorular düzenlenip son hali verilmiştir. Araştırma verileri eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinden 2017 güz döneminde toplanmıştır. Araştırmalar 30 ile 45 dakika aralığında sürmüş araştırma katılımcıları gönüllü olarak çalışmaya katılmıştır. Üç farklı öğretmenlik alanında eğitim gören öğretmen adaylarına ses kaydıyla görüşme kaydı yapıp yine katılımcıların yanında yazılı görüşme formuna kaydı yapılmıştır. Diğer iki öğretmenlik alanında eğitim gören öğretmen adayları ise ses kaydıyla görüşmeyi kabul etmeyip kendileri yazılı görüşme formuna görüşlerini belirtmişlerdir. Yazılı görüşme formuna kaydı yapılan beyanların güvenilirliği de yine yazdıklarını katılımcılara okuyup geri dönüt ve düzeltmeler yapılarak sağlanmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, toplanan veriler, nitel araştırma yöntemlerinde yer alan analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar. Eğitim alanındaki çalışmada, en yaygın betimsel yöntem tarama çalışmasıdır, çünkü araştırmacılar bireylerin, grupların ya da (bazen) fiziksel ortamların (okul gibi) özelliklerini (yetenekler, tercihler, davranışlar vb.) özetler (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerini belirtmek için de ilgili bölümlerde ifadeleri aynen aktarılmıştır. Alıntılar yapılırken de öğretmen adaylarının isimleri yerine aşağıda belirtildiği gibi kodlamalar kullanılmıştır. Bu kodlamalar şu şekilde tabloleştirilmiştir;

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarına Verilen Kodlar

	S1	S2	S3	S4	T1	T2	T3	T4	A1	A2	A3	A4	A5	İ1	İ2	İ3	İ4	O1	O2	O3	O4	
İlkMat															x	x	x	x				
OkÖncesi									x	x	x	x	x									
Ortmat																		x	x	x	x	
SBil	x	x	x	x																		
Türkçe					x	x	x	x														
Kadın	x	x			x	x	x	x	x	x	x	x	x		x		x					
Erkek			x	x											x	x		x	x	x	x	x

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular, 8 ana temada başlıklandırılmıştır. Bu ana başlıklandırmalardan sonra her ana tema da kendi içerisinde başka alt temalara ayrılmıştır. Bu ana temalar şunlardır;

- 1) Yaşama yön veren başlıca değerlere ilişkin bulgular
- 2) Öğretmenlik mesleğini oluşturan temel değerlere ilişkin bulgular
- 3) Eğitim fakültesinde Değerler Eğitimi dersinin olmasına yönelik bulgular
- 4) Değerler eğitiminin etkili olduğu ortamlara ilişkin bulgular
- 5) Değerlerin ilkökul ve ortaokul düzeyinde nasıl kazandırılacağına ilişkin bulgular
- 6) Öğretmen adaylarının değerler eğitimi yetkinliklerine ilişkin bulgular
- 7) Değerlere ilişkin önem sıralaması olup olmamasına ilişkin bulgular
- 8) Öğretmen adaylarının yetkinliklerinin nasıl artacağına ilişkin bulgular

Yaşama Yön Veren Başlıca Değerlere İlişkin Bulgular

Öğretmen adayları yaşamlarına yön veren değerlerin başında sevgi ve saygı değerlerini birlikte görmüşlerdir (n=9). Bunu sırasıyla sorumluluk (n=5), adalet (n=3), dürüstlük (n=2) ve yardımlaşma (n=2) izlemiştir.

Sevgi ve saygı değerini beraber ele alan görüşlere ait bazı örnek ifadeler şöyledir:

“Yaşamımızda sevgi ve saygı değerleri önemlidir çünkü insanın kendini gerçekleştirebilmesinin temelinde sevgi ve saygı vardır. Daha sonraki değerler sevgi ve saygıdan sonra gelir. Örneğin; Sorumluluk: İnsan, sevildiği ve sayıldığı bir ortamda sorumluluk sahibi olur.” (S4). “Benim yaşamımda öncelikle sevgi değeri önemli bir yer tutar. Sevgi duyulan insana, saygı başta olmak üzere tüm değerler gösterilebilir. Çünkü bir insanı ne kadar çok seviyorsan ona o oranda diğer değerleri hissettirebilirsin.” (T3).

Sorumluluk değerini ön planda tutan görüşlere ait bazı örnek ifadeler de şöyledir:

“Yaşamıma yön veren değer sorumluluktur. Öncelikle kişi kendisine karşı sorumlu olmalıdır. Kişi kendisine karşı sorumluluk hissederse çocuklara karşı da sorumlu olur.” (A5). “Benim yaşamıma yön veren değer sorumluluktur. Sorumluluk, bilinci arttırır ve farkındalığı gösterir.” (İ3). “Benim yaşamıma yön veren temel değer sorumluluktur. Herkes kendi görevini bilirse ona göre hareket eder ve diğer değerler de sırasıyla gelir.” (O1).

Adalet değerini yön verici değer olarak niteleyen bazı görüşler ise şöyledir:

“Yaşamıma yön veren değerlerden biri adalettir. Çünkü çok fazla adaletsizliğe uğradım. Bununla ilgili çok fazla mücadele veremedim. Bu konuda çocukların özellikle kendi haklarını savunabilmesi, kendi haklarını bilmesine yönelik eğitimi alabilmeleri için temel yön veren değerim adalettir.” (A1). “Benim yaşamıma yön veren değeri tek başına düşündüğümde kesinlikle adalettir. Bir çocuk kendi vicdanına adalet duygusunu yerleştirirse ilerideki yaşamında da adaletli olur. Hem kendi haklarını savunur hem de başkalarının hakkını savunur.” (A2).

Dürüstlük kavramını ön planda tutan bir görüş ise şöyledir:

“Yaşamıma yön veren temel değer dürüstlük kavramıdır. Dürüstlük değeri beraberinde sevgi, saygı, adalet, sorumluluk, etkileşim vb. değerleri getirir. Bence dürüstlük temel değer eğitimi olmalıdır.” (S2).

Öğretmenlik Mesleğini Oluşturan Temel Değerlere İlişkin Bulgular

Öğretmen adayları öğretmenlik mesleğini oluşturan temel değerler olarak en fazla sevgi saygı ve adalet üçlüsünü görmekte-dirler (n=14). Sonrasında sorumluluk temasında birleşen öğretmenler (n=3), diğer değerlerde birbirlerinden farklı düşünüp farklı değerlere görüş belirtmişlerdir. Tek başına bir değerin yön vermediğini düşünen bir de farklı görüş mevcuttur.

Sevgi-saygı ve adalet değerini yön verici olarak niteleyen bazı öğretmen adayı görüşleri şunlardır:

“Öğretmen engin bir sevgiye ve adalete sahip olmalıdır. Öğretmenlik çok kutsal bir meslektir.” (T1). “Sevgi ve saygı öğretmenliğin temelini oluşturur. Öğretmen öğrenciye sevgi verir öğrenci de öğretmene saygı dolu olur.” (İ3). “ Öğrencinin kendini ötekileştirmedeği, dışlanmadığı bir ortam için öğretmende adalet duygusunun öncelikle gelişmesi gerekiyor.” (O3). “ Öğretmenlik mesleğini oluşturan temel değerler öncelikle bu mesleğe karşı takınılacak saygı olmalı, devamında da sevgi olmalıdır. Bu ikisi olursa bu mesleği yapan ve yapacak olanların kendi öz benliklerine katkısı olacaktır.” (T4). “ Öğretmenlik mesleğinde sevgi kavramı önemlidir. Çünkü insan mesleğini ilk olarak sevmeli ve o sevgiyi kendine yüklenen sorumlulukla birleştirip öğrencilere aktarmalıdır.” (S4).

Sorumluluk değerini öğretmenliğe yön verici olarak gören bir görüş şöyledir:

“Bence sorumluluk olması lazım ilk önce. Adalet anlayışının da gelişmiş olması gerekir. Sevgi saygı olmasa bile bu iki değer mutlaka olmalıdır.” (O2).

Tek bir değerin değil değerlerin bütünlüğünü savunan bir görüş ise şöyledir:

“Öğretmenlik mesleğine tek bir değer yön veremez. Değerler tek tek düşünülürse ihmal edilebilecek değerler ortaya çıkabilir.” (A5).

Eğitim Fakültesinde Değerler Eğitimi Dersinin Olmasına Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu eğitim fakültelerinde değerler eğitimi dersinin olmasına yönelik görüş belirtmişlerdir (n=15). Öğretmen adaylarının geri kalan kısmı ise olmamalı yönünde görüş belirtmişlerdir (n=6).

Değerler eğitimi dersinin fakültelerde ders olarak okutulması yönündeki görüşler şunlardır:

“Eğitim fakültelerinin en kapsamlı ve geniş zamanlı dersi olarak okutulmalı ve öğretilmelidir.” (S3). “ Öğretmen çocukların hayatlarında rol model aldıkları en önemli rehberlerden biridir. Çocuk öğretmenini hayatının merkezine alır. Öğretmenin davranışları, duruşu, kültürü öğrenciyi etkilemektedir. Bunun için de

öğretmen adayları değerler eğitimi almalıdır.” (T1). “Olmalıdır ancak üniversitelerde seçmeli bir ders olarak değil de önemi nedeniyle zorunlu ders olarak geliştirilebilir. Diğer bölümlerde de yaygınlaştırılmalıdır.” (A2). “ Bence böyle bir derse gerek vardır çünkü öğrencilerin bilinçli olabilmesi için önce biz öğretmen adaylarının bu değerleri öğrenmeleri şarttır.” (İ4). “Bence sadece eğitim fakültelerinde değil lise ve ortaokul başta diğer fakültelerde de olması gerektiğini düşünüyorum. ” (O2).

Değerler eğitimi dersinin ayrı bir ders olarak okutulmasına karşı olan görüşler ise şöyledir:

“Değerler eğitimi dersinin olmasına gerek yok bence. Öğretmenler kendi davranışlarıyla bu değerleri örnek olarak yaşatır çocuk da öğretmenden gördüğü bu değerleri yaşamında uygular. ” (İ1). “ Değerler eğitiminin verilmesinden ziyade bunlar, hal ve davranışlarla gösterilmeli. Öğrenciye olan tavır, sınıf içindeki tutumları başta olmak üzere, derse giren hoca tarafından aktarılabilir.” (T3). “ Değerler eğitiminin üniversitede etik dersi adı altında verildiğini ve bunun yeterli olduğunu düşünüyorum.” (S4).

Değerler Eğitiminin Etkili Olduğu Ortamlara İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının tamamına yakını aile ortamını, değerler eğitiminin en etkili ortamı olarak nitelemişlerdir (n=17). Geriye kalan öğretmen adayları ise okul ve medyanın etkisinden söz etmişlerdir (n=2).

Aile ortamını en etkili ortam olarak gören görüşlerden bazıları şunlardır:

“Değerler eğitimi öncelikle aile ortamında etkili olabilir. Çünkü çocuk başta anne baba olmak üzere aile üyelerini örnek alır. Daha sonra ailenin diğer bireylerinden etkilenirler. Bu yüzden aile içinde öncelikli bir değer anlayışı yerleştirilmelidir. Daha sonra okulda ve sosyal ortamlarda etkilidir.” (S1).

” Değerler eğitimi ailede başlar. Sosyal çevre etkileşimi ile devam eder. Dolayısıyla sadece bir ortamda verilebilecek bir ders değildir. Hayatın her alanında desteklenmelidir.” (T1). “ Çocuğun iletişim halinde olduğu bütün gruplar etkilidir ancak daha fazla zamanının geçtiği aile diğer gruplardan daha baskındır. ” (A3). “ Değerler eğitimi önce ailede başlar daha sonra okul bunu tamamlar zaten. Sonra akran gruplarıyla beraber bütünleşir.” (İ4). “ Öncelikle aile önemlidir. Daha sonra okulla kaynaşan çocuk değerleri yaşamının temeline iyice oturtmuş olur. En etkili ortamlar bu ikisidir.” (O2).

Ortam olarak sınırlamaya gitmeyen bir görüş de şöyledir:

“Değerler eğitimi, her ortamda öğretilmese bile gösterilmesi, benimsetilmesi gereken bir eğitimidir. Tek bir alana sıkıştırmamalı” (T3).

Değerlerin İlkokul Ve Ortaokul Düzeyinde Nasıl Kazandırılacağına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının çoğunluğu bu soruyu cevaplarken ilkokul ve ortaokul düzeyini birlikte algılayıp öğretmenin rol model olmasıyla bunun kazandırılacağı üzerinde durmuşlardır (n=10). Yine öğretmen adaylarından bazıları da sosyal aktivite ve drama yöntemi üzerinde yoğunlaşmışlardır (n=5). Geriye kalan öğretmen adayları ise farklı yöntemler üzerinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Rol model olma üzerinde duran öğretmen adaylarından bazılarının görüşleri:

“Değerler eğitimi ilkokulda model alma yoluyla öğrencilere aktarılabilir. Çünkü ilkokul somut işlemler dönemi olduğu için toplumsal değerlerle çatışma olabilir. Bundan dolayı öğrencilere iyi bir model davranış sunulmalıdır.” (S4). “ Öğrenciler

ilkokul ve ortaokul düzeyindeyse genellikle öğretmenlerini rol model olarak alırlar. Öğretmenlerin kendileri arasındaki davranışları çocukları etkileyebilmektedir. Öğretmenler davranışlarına dikkat etmelidir.” (T2). “ İlkokulda da ortaokulda da öğrenci zamanının büyük bölümünü okulda geçiriyor. Bu yüzden öğretmenin model olması gerekir. Öncelikle öğretmen kendisi bu değeri uygulamalı ki çocuk da bunu örnek alsın. Daha sonra etkinliklerle çocuğa sık sık bu değerler hatırlatılmalı.” (A3). “ Tabii ilk basamakta öğrenci öğretmeni daha çok örnek alır. Özellikle ilk basamakta öğretmenin buna dikkat etmesi gerekir. Ortaokulda ise çocuk artık kendi değerlerini kendisi oluşturuyor.” (İ2). “ İlk ve ortaokul düzeyini beraber düşünürsek öğretmenin rol modelliliğiyle bu değerler kazandırılmalı, öğrenciyi etkileyen öğretmendir.” (O4).

Sosyal aktivite ve drama yoluyla eğitim üzerinde duran öğretmen adaylarına ait bazı görüşler şunlardır:

“Şu anda değerler eğitimiyle ilgili okullarda göstermelik bir pano oluşturuluyor ama o pano yeterli değildir bence. Oraya asıp yaymak yerine somutlaştırılıp yaşamın içine o çocukları koymak gerekiyor. Mesela paylaşım değeri veriliyorsa çocuğun okul içinde de okul ortamı dışında da bu değeri yaşantı haline getirmesi gerekiyor.” (A2). “ İlkokul ve ortaokul dönemindeki çocuklara değerler eğitimi daha çok sosyal aktiviteler düzenlenerek kazandırılabilir. Örneğin okul olarak bir hasta ziyareti, yardımlaşma programı gibi etkinlikler düzenlenebilir. Bir mahkeme salonunda adaletin nasıl teşkil edildiğinin ortamı hazırlanabilir.” (S1).

Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Yetkinliklerine İlişkin Bulgular

Öğretmen adayları değerleri eğitimi yetkinliği noktasında ikiye ayrılmış durumdadır. Yarısından fazlası (n=10) kendini yeterli bulmazken yine azımsanmayacak derecede de (n=9) kendini yeterli hisseden öğretmen adayları mevcut. Bazı öğretmen adayları ise yetkin olup olmama konusunda kararsızlık içindedirler. (n=2).

Yetkinlik noktasında kendini yetersiz bulan öğretmen adayı görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Kendimi yetersiz görüyorum. Bu konuda eğitim almadığım için yaparak yaşayarak öğreneceğiz artık.” (S2). “Kendimizde uygulamalı olarak yaşamımızda görmediğimiz için aktarma konusunda sıkıntı yaşayabiliriz.” (T2). “ Yeterliliğe sahip olmadığımı düşünüyorum. Var ama yetersiz ben de bu değerler eğitimi.” (İ3). “Ben aslında kendimi yetersiz görüyorum. Sorumluluk sahibi değilim. Kendimi geliştirmem gerektiğini düşünüyorum.” (O1).

Yetkinlik noktasında kendini yeterli hisseden öğretmen adayı görüşlerinden bazıları şunlardır:

“İnsani değerleri hemen hemen her konuda ve uygulamada temel kazanım olarak öğrenciye öğretme çabası içinde olurum.” (S3). “Bu konuda herhangi bir eğitim almayan biri olarak çevremdekileri gözlemleyerek, ahlaka uygun ve aklıma yatan davranışları örnek alarak öğrendiklerimi, bende kendi hal ve davranışlarımda karşıdakine öğretebilirim.” (T3). “Yeterliliğe yakın bir yeterlilikteyim. Bunu üst seviyeye çıkarabilmek için öncelikle oyun yoluyla öğretirdim okul öncesinde. Bunu daha da geliştirerek onların farkında olmadığı şekilde dolaylı yoldan öğretirdim.” (A2). “ Değerler eğitimi dersi almadan önce yeterliliğim çok aşağılardaydı. Bu dersi aldıktan sonra hani en azından yeterliliğim bayağı bir arttı. Artık onlara bir şeyler kazandırabilirim.” (A4).

Değerlere İlişkin Önem Sıralaması Olup Olmamasına Yönelik Bulgular

Öğretmen adayları değerlere ilişkin bir önem sıralamasının olmasıyla ilgili de ikiye ayrılmış durumdadır. Öğretmen adaylarından önem sıralaması olmalı diyenler (n=11); sevgi ve saygıyı başa alırken (n=7), adalet diyen (n=3) öğretmen adayları da mevcuttur. Olmamalı diyen öğretmen adayları da azımsanmayacak derecede çoktur (n=10).

Değerlere ilişkin bir önem sıralaması olmalı diyen öğretmen adayları görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Okulda değerler eğitimi öncelikle sevgi ve saygı temelli olmalı. Daha sonra adalet, sorumluluk ve yardımlaşma şeklinde sıralanabilir.” (S4). “ İlk kazandırmak istediğim vicdan olur. Çünkü insani değerlerin hepsinin hamuru ondan yoğurulmuştur. Bu değer o kadar önemlidir ki buna sahip olan zaten diğer insani değerlere biraz da olsa sahip olur.” (T1). “Vereceğimiz değerler eğitimi bulunduğumuz konum, onun sosyo ekonomik durumları ve çevreyi göz önünde bulundurarak bunları vermemiz gerekiyor. Öncelikle gittiğimiz yerlerde çocukların hangi değerlere daha çok ihtiyaçları var bunu tespit edip ona göre önem sıralaması oluşturmamız.” (A2). “ Sevgiyi öncelik verilmelidir öncelikle. Sevgi olan yerde sorumluluk da olur saygı da olur. Birbiri arkasını getirir düşüncesindeyim.” (O1).

Değerlere ilişkin önem sıralaması olmamalı diyen öğretmen adayları görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Bence değerler eğitiminin bir önem sırası yoktur. Yerine ve zamanına göre gösterilmesi gereken davranışlara göre değişiklik gösterir. Adı üzerinde hepsi birer değer ve bunlar bir bütün olarak değerlendirilmeli.” (S1). “ Bence değerler arasında bir önem sıralaması olmaması gerekir. Ama dersle ve değerler arasında değerlere daha çok önem verilmesi gerekir.” (İ1). “ Bence bir sıralama olmaksızın verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Değerler birbirleriyle kaynaştırılmalıdır.” (O3).

Öğretmen Adaylarının Yetkinliklerinin Nasıl Artacağına İlişkin Bulgular

Öğretmen adayları, yetkinliklerinin nasıl artacağı hususunda daha çok fakültelerde zorunlu bir değerler eğitimi noktasında birleşmişlerdir (n=10). Yine birçok aday öğretmen (n=6), yetkinlikle ilgili eğitimlerin seminer ve konferans yoluyla sağlanabileceği görüşünde. Geriye kalan öğretmen adayları ise değerlerle ilgili kitaplardan ve kütüphanelerden faydalanılabileceği görüşündeler (n=5).

Yetkinliğin ‘zorunlu değerler eğitimi dersi’ ile sağlanabileceği görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Öğretmen adaylarına eğitim fakültelerinde değerler eğitimi adı altında bir ders açılmalıdır.” (T4). “ Bütün fakültelerde zorunlu bir ders olarak bu ders okutulursa yetkinliğimiz artacaktır.” (A2). “Aslında öğretmenler fazla bir eğitim almıyor. Aldıkları eğitim de yetersiz geliyor. Öğrenciler de öğretmenden ziyade aileden aldıkları değerlerle ilerliyorlar. Öğretmenlerin yetkinliklerini artırabilmeleri için zorunlu bir ders gelmeli.” (İ1). “Değerler eğitimi gündemimize oturtup önemini arttırmamız ve fakültelerde zorunlu değerler eğitimi dersinin olması gerekiyor. Daha çok bilinen bir ders olabilir.” (A3).

Yetkinliğin ‘seminer ve konferanslarla’ sağlanabileceğini savunan bazı görüşler şunlardır:

“Öğretmen adaylarına bu yönde seminerler, konferanslar verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Hangi durumda hangi değerlerin verilmesi gerektiği ile ilgili bu yönde okul dışı eğitimler verilebilir.” (S1). “Öğretmenlere bilgilendirici seminerler verilerek konunun önemi daha da kavratılabilir.” (T2).

Yetkinliğin arttırılması yönündeki diğer bazı görüşler ise şunlardır:

“Bu eğitimi öğretmenler ilköğretimden itibaren almış olmalıydılar. Şimdi almadan bu seviyeye gelmişlerse geç kalınmıştır. Öğretmenlere bu alanda seminerler verilerek eksiklikler giderilebilir.” (04). “Öğretmen adaylarının daha fazla öğrencilerle içiçe olmaları sağlanmalıdır.” (01).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanların hayatına yön veren, hayatın amacını ve ilkelerini belirleyen en temel unsuru hiç kuşkusuz değerler oluşturmaktadır. İnsan hayatında bu kadar önemli bir yere sahip olan değerler, eğitim-öğretim sürecinin de en önemli boyutlarından birisini teşkil etmektedir (Acun, Yücel, Önder ve Tarman, 2013). Aydın (2010)’a göre; ahlakın değişmeyen değerleri vardır. En önemli toplumsal değerlerin başında saygı, sevgi, sorumluluk gelir. Öğretmen adaylarının yaşamlarına yön veren değere verdikleri cevaplar incelendiğinde ise büyük çoğunluğunun sevgi, saygı ve sorumluluk kavramına öncelik verdikleri görülmektedir. Bu da Aydın’ın görüşlerini destekler niteliktedir.

Araştırma bulgularından öğretmen adaylarına göre öğretmenlik mesleğini oluşturan temel değerlerin daha çok sevgi, saygı, adalet, sorumluluk ve hoşgörü değerleri olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının yaşamlarına ve öğretmenliğe yön veren değerlere ilişkin yanıtları incelendiğinde yüksek bir tutarlılık görülmektedir. Bu olumlu ilişkidenden öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini ne kadar çok içselleştirdiklerini çıkarabiliriz.

Araştırma bulgularına göre öğretmen adayları eğitim fakültelerinde değerler eğitimi dersinin olmasına yönelik yüksek katılımlı bir duruş sergilemektedirler. Öğretmen adayları böyle bir dersin varlığının değerler eğitimiyle ilgili eksiklikleri giderebileceğini düşünmektedirler. Bu bulgular, Yazar (2012) tarafından yapılan araştırmanın yine aynı sorusuyla benzer sonuçları taşımaktadır.

Çelenk (2003)’e göre; Çocuğun aile içerisinde edindiği statü, kazandığı değer ve geliştirdiği kimlik; onun giderek toplum içerisinde kazanacağı kimliğin, statünün ve değerin belirleyicisi olmaktadır. Öğretmen adaylarının değerler eğitiminin en etkili olduğu ortam sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında tamamına yakınının değerler eğitiminin en etkili olduğu ortamı ‘aile’ olarak niteledikleri görülür. Öğretmen adaylarının bu görüşleri Çelenk’in ifadelerini destekler niteliktedir.

Elde edilen bulgulara göre, öğretmen adayları değerler eğitiminin ilkökul ve ortaokul düzeyinde nasıl uygulanması gerektiği sorusuna yanıt verirken, bu iki okul düzeyini ayrı ayrı değil de birlikte düşündükleri görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının çoğunluğu yöntem olarak ‘rol model’ olmayı tercih etmişler, sonrasında ise sosyal aktivite ve drama yoluyla öğrenme metotlarını değerler eğitimine uygun görmüşlerdir. Öğretmen adaylarının model olma ve sosyal aktivite tercihlerinde, değerler eğitiminin okul ortamında etkili bir şekilde uygulanmadığını düşünmeleri etkili olmuş olabilir. Zira sosyal aktivite yoluyla bir yaşantı günlük yaşama anında entegre edilebilir. Model davranışlar gösteren bir öğretmen ise karşıdakine anlattıklarını ilk olarak kendisinin uyguladığı mesajını vermiş olur. Bu karşıdakine aynı zamanda bir güven verme işaretidir.

Öğretmen adayları değerler eğitimine ilişkin etkinlik geliştirebilme ve uygulayabilme konusunda ikiye ayrılmış durumdalar. Adayların yarısı değerler eğitiminde kendini yeterli bulurken diğer yarısı ise alanda kendini yetersiz hissetmektedir. Adayların bu soruya yanıt verirken kararsız tutumları da göz önünde bulundurulursa araştırmanın bu bulgusu anlamlıdır. Zira adaylar bu alanda kendilerinin yeterli olup olmadıklarını tam kestirebilmiş değiller. Kendilerinin yeterli olup olmadıklarını ancak uygulama

boyutunda anlayabileceklerini söyleyen öğretmen adayları daha fazla uygulama yapma imkânı isteğinde bulunmuşlardır.

Değerler eğitimi kapsamında bir önem sıralaması olup olmamasına yönelik olarak yöneltilen soruda öğretmen adayları yine ikiye ayrılmış durumdadır. Adayların bir yarısı önem sıralaması olmalı deyip bu sıralamanın başına sevgi saygı ve adaleti sıralarken, diğer yarısı ise değerler bütüncül düşünölmelidir deyip bir öncü değer sıralaması yapmamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, adayların değerlerle ilgili her defasında sevgi, saygı ve adaleti sıralamasıdır. Önem sıralamasının olmamasına yönelik görüş belirten adaylar ise değerlerde ayrıma gidememiş hepsinin önemli ve değerli olduğunu belirtmişlerdir. Bu yanıtlarda bir birliktelik sağlanmamasında sebep ise her adayın yaşamına yön veren değer algısının farklı olması olabilir.

Öğretmen adayları, değerler eğitimi yetkinliğini arttırabilmenin çözümünü zorunlu değerler eğitimi dersinde görmüşlerdir. Ayrıca azımsanmayacak derecede de seminer ve konferans düzenlenmeli görüşü vardır. Zorunlu değerler eğitimi dersinin önemini okul öncesi öğretmen adaylarının yanıtlarında bulabiliriz. Okul öncesi öğretmen adayları değerler eğitimiyle ilgili seçmeli ders almaktadırlar. Bu öğretmen adayları bu dersin kendilerine ne kadar fayda sağladığını yorumlarının birçoğunda göstermişlerdir. Çarpıcı olan nokta ise yine bu dersi hiç almayan diğer öğretmen adaylarının da çözümü zorunlu değerler eğitimi dersinde görmesidir.

Elde edilen bulgulara göre şu öneriler geliştirilmiştir:

- Eğitim faköltelerinde zorunlu değerler eğitimi dersi tüm bölümlere okutulmalıdır.
- Okullarda değerler eğitimi faaliyetlerinin 'pano hazırlama' boyutundan sıyrılıp sosyal aktivite ve dramalarla zenginleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Aday öğretmenlere değerler eğitimiyle ilgili öğrencilerle daha fazla baş başa kalabilecekleri okul deneyimi imkanları sunulmalıdır.
- Değerler eğitiminin en etkili ortamı olarak düşünölen ailenin, değerler anlamında bilinçlenebilmesi için bilgilendirme faaliyetlerine girilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-206.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16). 9-27.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda değerler eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18). 16-19.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (22. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çelenk, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması. *İlköğretim-Online, E-Dergi*, <http://ilkogretim-online.org.tr>, 2(2). 28-34.
- Çetin, Ş. (2013). Öğretmen adaylarının milli değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies-International Oerdiodical fort he Literature and History of Turkish*, 8(8). 1733-174.

- Kenan, S. (2009). Modern eğitimde kaybolan nokta: Değerler eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/Educational Sciences: Theory&Practice*, 9(1). 259-295.
- Kurtulmuş, M., Tösten, R. ve Gündaş, A. (2014). İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (27). 281-305.
- Memiş, A. & Güney Gedik, E. (2010). Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (20). 123-145.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB) - Değerler Eğitimi Sempozyumu Ek Özel Sayısı*, 12(2). 1309-1325.
- Öğretmen Strateji Belgesi 2017-2023. [Çevrim-içi: http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/26174415_Strateji_Belgesi_RG-Ylan-_26.07.2017.pdf], Erişim tarihi: 17 Aralık 2017.
- Şahin, T. & Katılmış, A. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterlilikleri. *Alan Araştırmaları Dergisi (ALEG)*, 2(1). 1-16.
- Taymur, Z. A. (2015). *İlkokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma Batman il örneği*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi: Yayımlanmış yüksek lisans tezi.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilen nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6 (24). 543- 559.
- Yazar, T. (2012). Öğretmen Adaylarının Değerler Hakkındaki Görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1). 61-68.
- Zengin, M. (2017). Herkes İçin Geçerli Uygun Değerleri Belirlemek ve Öğretmek Mümkün mü? Değer Eğitimi Yaklaşımları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2). 432-445.